

Негізгі капитал - бұл ұйымның негізгі қорларының ақшалай бағалануы.

Негізгі капитал кәсіпорынның өндіріс процесіне әр түрлі қызметтерді атқара отырып көп рет қатысатын өндіріс құралдарынан және материалдық емес активтерінен құралады. Бірте-бірте тоза отырып олар өзінің құнын жасалған дайын өнімге амортизациялық аударымдар түрінде бірнеше жыл барысында ауыстырады.

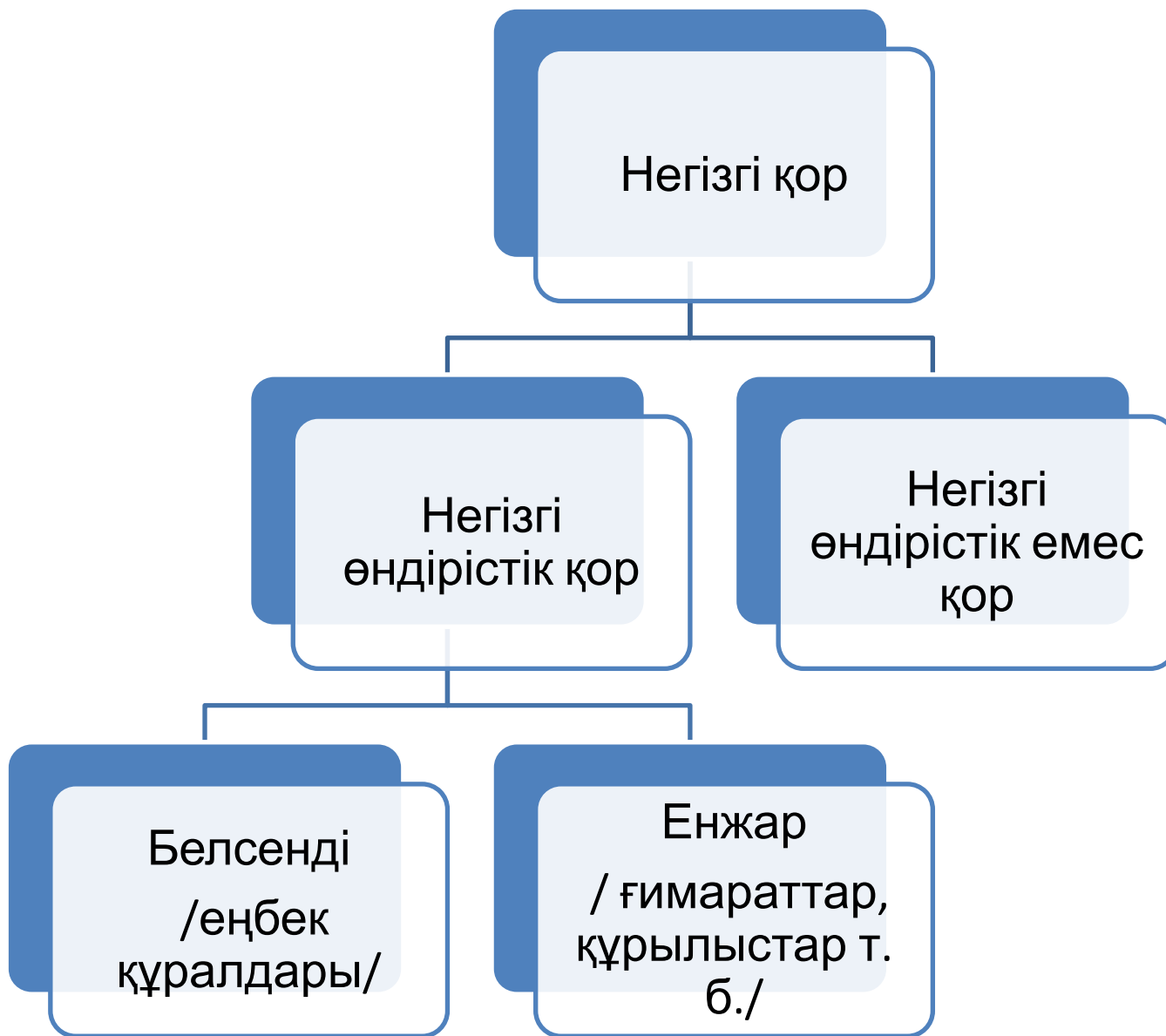
Кәсіпорынның негізгі қорлары – өзінің құнын өндіріс процесі барысында дайындалатын өнімге бөлшектеп ауыстыратын материалдық емес құндылықтардың жиынтығы.

Негізгі қорлар – өндіріс процесіне ұзақ уақыт мерзімінде қатыса отырып өзінің заттық-натуралдық нысанын сақтайтын және өз құнын дайын өнім құнына амортизациялық аударымдар түрінде бөлшектеп ауыстыратын өндірістік, материалдық-заттық құндылықтардың жиынтығы.

Қолдану мақсатына қарай негізгі қор түрлері:

- Ғимараттар (цехтер, қоймалар, т.б.);
- Құрлыстар (көпір, тоннель, жолдар, т.б.);
- Тасымалдау қондырғылары (құбырлар, электр тоғын тасымалдау желілері, т.б.)
- Машиналар және жабдықтар:
 - а) Күш машиналары және жабдықтары (энергияның түрлерін шығарады);
 - б) Жұмыс машиналары мен жабдықтары (еңбек затына әсер етеді);
 - в) Өлшеу және реттеу аспаптары;
 - г) Есептегіш техника және т.б.
- Көлік құралдары;
- Құрал-сайман, қызмет ету мерзімі 1 жылдан жоғары болатын басқа құралдар);
- Өндірістік және шаруашылық жиһаз;
- Жұмысшы және өнім беретін мал;
- Көпжылдық өсімдіктер;
- Жер құнарлығын өсіруге қажет күрделі шығындар;
- Басқа қорлар (мысалы кітапханалық қор).

Қызмет ету мерзімі 1 жылдан кем болатын заттар негізгі қорларға жатпайды.

Негізгі қорды ақшалай бағалау

Бастапқы құн
бойынша

Қайта қалпына
келтіру құны
бойынша

Қалдық құны
бойынша

Жою құны бойынша

Негізгі қордың
тозуы
(амортизациясы)

```
graph TD; A[Негізгі қордың тозуы (амортизациясы)] --> B[Табиғи (физикалық) тозуы]; A --> C[Сапалық тозуы];
```

Табиғи
(физикалық)
тозуы

Сапалық тозуы

Жұмыс көлемі бойынша табиғи тозу коэффициенті:

- $I = T_f * P_f / T_n * P_n$,
- Мұндағы T_f машинаның нақты жұмыс атқарған жылдарының саны;
- P_f жыл бойына нақты жасалған орташа өнім;
- P_n қондырғының жылдық өндірістік қуаты;
- T_n нормативтік жұмыс атқару мерзімі.

Қызмет ету мерзімі бойынша табиғи тозу коэффициенті:

- $I = T_f / T_n$.

- Сапалық тозудың бірінші түрі – еңбек өнімділігінің өсуі нәтижесінде бұрын шығарылған сондай конструкциялы және техникалық сипаттағы еңбек құралдарын (машина, қондырғы) өндірісіне жұмсалатын шығындар азаяды. Демек бұл тозу машиналар мен қондырғының құнының азаюы түрінде болады.
- $I = (\Phi_1 - \Phi_2) / \Phi_1$,
- Мұндағы Φ_1 және Φ_2 – негізгі қорлардың бастапқы және қалпына келтірудің сәйкес құндары.

- Сапалық тозудың екінші түрі сондай өндірістік мақсаттарға анағұрлым жетілген қондырғыны қолдану арқылы қол жеткізу мүмкіндігімен байланысты.
- $V_c = (V_c * P_u) / P_s$,
- Мұндағы V_c , V_u қазіргі және ескірген машиналардың қалпына келтіру құны;
- P_s , P_u қазіргі және ескірген машиналардың өнімділігі (өндірістік қуаты).

Амортизация нормасы

- $H_a = ((\Phi_b - Л + Д) / (\Phi_b * T_a)) * 100\%$
- Φ_b бастапқы құн;
- $Л$ жою құны;
- $Д$ демонтаждау құны;
- T_a амортизациялық кезең.

Негізгі қорды қолдану тиімділігі

Көрсеткіш атауы	Есептеу алгоритмі
Қор қайтымдылығы	$ҚҚ = \Theta_{жк} / НӨҚ_{ож}$ мұндағы ҚҚ – қор қайтымдылығы; $\Theta_{жк}$ – өнімнің жылдық көлемі; $НӨҚ_{ож}$ – тауар өндіруге қатысатын негізгі өндірістік қордың орташа жылдық құны
Негізгі қор рентабельділігі	$НҚР = \Pi_T / НӨҚ_{ож}$ мұндағы НҚР – негізгі қор рентабельділігі; Π_T – таза пайда; $НӨҚ_{ож}$ – тауар өндіруге қатысатын негізгі өндірістік қордың орташа жылдық құны
Өнімнің (тауар айналымының) қор сыйымдылығы	$ҚС = 1/ҚҚ = НӨҚ_{ож} / \Theta_{жк}$ мұндағы ҚС – қор сыйымдылығы; $НӨҚ_{ож}$ – тауар өндіруге қатысатын негізгі өндірістік қордың орташа жылдық құны; $\Theta_{жк}$ – өнімнің жылдық көлемі